

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Agnė Kuksaitė

**EUROPOS SĄJUNGOS IŠORINIŲ SIENŲ
APSAUGOS TEISINIO REGULIAVIMO
YPATUMAI**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2009

Disertacija rengta 2003–2009 metais Mykolo Romerio universitete

Mokslinis vadovas:

doc. dr. Algimantas Urmonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S) (2008-2009)

prof. dr. Alvydas Šakočius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S) (2003 – 2008)

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

doc. dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Nariai:

doc. dr. Algimantas Urmonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

dr. Andrejus Novikovas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

doc. dr. Dainius Žalimas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

prof. habil. dr. Borisas Melnikas (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas – 03 S)

Oponentai:

doc. dr. Alfonsas Laurinavičius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

doc. dr. Algis Junevičius (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. rugsėjo 25 d. 16 val. Mykolo Romerio universiteto konferencijų salėje I-414 aud.

Adresas: Ateities g. 20, LT- 08303 Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2009 m. rugpjūčio 25 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo (Gedimino pr. 51, Vilnius, Lietuva) ir Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20 ir Valakupių g. 5, Vilnius; V. Putvinskio g. 70, Kaunas) bibliotekose.

Agnė Kuksaitė

**THE SPECIFIC FEATURES OF THE LEGAL REGULATION OF
SECURITY ENFORCEMENT AT THE EXTERNAL BORDERS OF
THE EUROPEAN UNION**

Summary

The relevance, novelty and significance of the topic of research

Relevance

The abolition of the control of the internal borders of the European Union is one of the most significant achievements in European integration. Nationals of the European Union are free to choose a country they wish to reside and work in. In order to enable people to take a full advantage of that right the European Union must maintain effective control of its external borders. This work is assigned to the countries where the national borders or their sections coincide with the borders of the European Union. Such countries may be defined as *frontier states of the European Union*.

It is in the nature of the European Union that Member States must delegate part of the competencies enjoyed by their supreme powers in some fields to the European Union. Cooperation in the field of home affairs and justice is a common policy of the Member States of the European Union pursued in order to create an environment where people are free to move throughout the European Union. After the Amsterdam Treaty entered force in 1999, they started to implement a larger part of the measures of that policy by means of the so-called supranational legal regulation. That had a direct impact on the legal regulation of security enforcement at the external borders of the European Union and inseparably related activities of law enforcement agencies of the Member States of the European Union. Although law enforcement agencies of the Member States of the European Union still have distinctive organisational and functional systems in the context of the strategic perspective of the European Union, consideration must be given to the geopolitical developments that are and will be determining that perspective.

Already a full-featured member of the European Union *de jure*, Lithuania is yet to achieve complete integration *de facto* and periods of transition were therefore established to ensure further integration. Systems of national law and administration are to be harmonised and restructured over those periods and organisational bodies, efficient and compliant with the standards of the European Union, are to be formed. That means, the legal system shall guide the development of the infrastructural system of border security enforcement in

relation to the public bodies responsible for public safety and public order. From this point of view, integration processes of infrastructural developments in the sphere of law enforcement should progress in increments while the results achieved through those developments should be taken into account.

Having emerged as frontier state of the European Union, Lithuania seems in need of a law enforcement mechanism, strategically relevant, economically sound, properly regulated in legal terms and capable of effective ensuring of internal security of the European Union, and provide legal and organisational procedures for its operation.

A Member State of the European Union, Lithuania was not immediately a participant of either the eurozone or the Schengen area. While she sought a position in those social and legal areas, Lithuania had and has to do additional work to comply with certain requirements (e.g., fulfil the convergence criteria with regard to the eurozone, prove capable of enforcing security at the external borders of the European Union, etc.). The purpose of establishment of her compliance with those requirements forms an urge to investigate the interaction between the Police and State Border Guard Service as law enforcement bodies enforcing internal security of both Lithuania and European Union.

Research of the specific features of the legal regulation of security enforcement at the external borders of the European Union in a frontier state is relevant for at least two reasons:

The status of Lithuania as frontier state of the European Union lacks clarity and legal detail with respect to the enforcement of internal security of the European Union. No comprehensive study has been carried out with respect to the functions of state control over migration processes, enforcement of public order and public safety and crime control which are security warrants and no correlations between them have been established.

The influence of international cooperation processes on the progress of cooperation between the Lithuanian Police and State Border Guard Service has so far been insufficiently studied. Such research should use practical and scientific information of interbranch nature which is traditionally ascribed to economics, management, criminology, sociology, law and other branches of social sciences. That enables of formulation of multi-aspect conclusions on the specific features of the researched object.

Novelty

Scientific and practical novelty of the research delivered in the dissertation is displayed in the fact that it was the first attempt in Lithuania to investigate the specific features of the legal regulation of security enforcement at the external borders of the European Union in a frontier state and offer a comprehensive assessment of the specific features of the administrative and

legal organisation of the Lithuanian Police and State Border Guard Service on the basis of knowledge accumulated by multiple social sciences. In the course of research of separate aspects of the mentioned problem, that allowed to integrate the latest data of social sciences and assess, from an administrative and legal angle, the significance of integration processes in law enforcement and perspective for their progress in this country. A frontier state of the European Union, Lithuania has seen no study or publication on the specific features of the administrative and legal organisation of the Police and State Border Guard Service, and this topic therefore is given publicity for the first time in scientific and applied, practical sense. The research progressed along with the formulation of new definitions, assessment of the quality of legal regulation, and delivery of proposals on the improvement of legal acts in Lithuania as frontier state of the European Union and proposals on a theoretical and practical functional model for the interaction of those agencies.

Significance

Lithuanian membership of the European Union determined a development in the geopolitical structure of the European Union as she became a frontier state of the European Union immediately responsible for security enforcement at the external borders of the European Union.

The European Union pursues a common policy in the field of external border security. Starting the entry into force of the Amsterdam Treaty, they started to solve issues related to external border security by legal means of supranational regulation. That circumstance raised new, additional integration requirements in this field for the Member States. All the more so, the legal status of a frontier state of the European Union obliges to provide more details with regard to the transformation of functions and organisational activities of the agencies enforcing security at the external borders of the European Union.

The research object is specific features of the legal regulation of the European Union in a frontier state of the European Union.

The subject matter of research is social and legal phenomena which influence the relations between the Police and State Border Guard Service in the course of the implementation, at both national and European Union levels, of migration processes control, enforcement of public order and public safety and organisation of crime control.

The legal status, goals, tasks and subordination of the agencies which perform those functions are different, and a generalised notion, i. e., the Police and State Border Guard Service, is therefore used throughout this dissertation research in order to ensure clarity of notions.

The purpose of research

The main purpose of research is to reveal the theoretical foundation, and the state of the implementation thereof, with regard to the organisation of the Lithuanian Police and State Border Guard Service and design, on that basis, a typical model of the implementation of the legal functions of those agencies in a frontier state of the European Union which satisfies today's safety requirements of national society and European Union community.

The implementation of the purpose of study was related to the following tasks:

1. To define the notion of a frontier state of the European Union;
2. To investigate and assess the influence of the legal regulation of the cooperation of the countries of the European Union in the field of justice and home affairs on the legal behaviour of Lithuania as frontier state;
3. To assess the means of the manifestation of the legal enforcement of security at the external borders of the European Union in the area of the establishment of the “three pillars” of the European Union;
4. To identify problems in the organisation of the strategy and tactics related to state migration processes control, public order enforcement and crime control in Lithuania as frontier state of the European Union;
5. To identify the organisational, functional and legal opportunities for the coordination of activities of the Police and State Border Guard Service in a frontier state of the European Union and theoretical and practical grounds for the administrative and legal organisation of the activities of those agencies.

The statements (hypotheses) of the dissertation to be defended

Hypothesis No 1: The enlargement of the European Union and becoming a participant in the Schengen influence the legal policy pursued by Lithuania and define the strategy of security enforcement at her external borders with the third countries, emerging tasks of legislation, practice of the application of law for security enforcement at the external borders of the European Union, and interaction between Police and State Border Guard Service agencies.

Hypothesis No 2: A systematically implemented social, economic and legal policy and its strategy based on economic, legal and human relations-friendly infrastructure can eventually transform the legal principles of Lithuanian residents, especially frontier inhabitants, and their views on violations of law committed by criminals in relation to external border crossing.

REVIEW OF RESEARCH

In the course of the dissertation research, the author relied upon works of Lithuanian and foreign scholars. The empiric research data on the activities of the Police and State Border Guard Service were compared with other documented information and certain provisions of the social theory.

In order to create the legal models of integration into the European Union, the author relied upon B. Melnikas scientific research, and the phenomena of social and economic developments in Europe were revealed using theoretical provisions of Z. Bauman, D. Heid, A. McGrew and D. Goldblatt.

M. Anderson, I. Kempe and P. De Hert theories were used in order to reveal research of the processes of security control and international cooperation of the Member States of the European Union. The progress of cooperation in justice and home affairs were assessed through the analysis of J. Wright, K. Bryeet, A.M. Williams, V Mitsileg, J. Monar, W. Ressa, A. Šakočius works.

The author also relied upon individual theoretical provisions of Lithuanian authors such as A. Pumputis, A. Urmonas, E. Vareikis, A. Novikovas, A. Gutauskas.

Other scholars' research helped conduct a better study of separate problematic issues related to the legal status of the Police and State Border Guard Service in the European Union. A comparative approach was taken in order to assess the functional activities of those institutions and other issues related to the improvement of law enforcement functions. Information obtained through that research was used for the modelling of separate issues related to the structural activities of the Police and State Border Guard Service. Using the experiences in the organisation of the Police and State Border Guard Service agencies in the European Union, identifying common features and regularities and applying these in the State of Lithuania, it was for the first time that legal and organisational grounds were formulated with regard to the Police- and State Border Guard Service-related processes in law enforcement.

The following known legal sources were used for the purposes of research: the Constitution of the Republic of Lithuania, Constitutional Act of the Republic of Lithuania on the non-alignment of the Republic of Lithuania to post-Soviet Eastern unions, United Nations Convention on the Law of the Sea, Europe Agreement establishing an Association between the European Communities and their Member States and the Republic of Lithuania, Laws of the Republic of Lithuania on the State Border and Protection thereof, on the State Border Guard Service, on the Protection of Sea Environment, on the Police Activities, on the Legal Status of Foreigners, etc. The following sources of European Union law were analysed for the purposes of the consideration of the progress of legal regulation related to the cooperation of the Member States

of the European Union in the field of justice and home affairs: Treaty establishing the European Economic Community (Consolidated version), Treaty establishing the European Atomic Energy Community, Single European Act, Treaty on European Union, Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts, Treaty establishing the European Community, Treaty of Nice, Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member State of the European Union, European Parliament and Council Regulation (EC) No. 562/2006, establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders code), etc. The dissertation also took a comparative approach with regard to the study of the functions and structure of state border security enforcement agencies of the Member States of the European Union.

THE METHODOLOGY USED IN THE COURSE OF RESEARCH WORK

Scientific information was accumulated in different ways. The following research methods of social sciences were used in the course of research work: document analysis, systematic analysis, comparative analysis, metaanalysis, critical analysis, and comparative-historical method; also applied was the structural modelling method which was of systematic value for the assessment of correctness and reliability of research generalisations and conclusions. On the basis of those and through the application of a variety of measures (observation, interview and author's own practical experiences), information was obtained on the influence of international cooperation processes on the Lithuanian Police and State Border Guard Service, and informational and practical results were gathered in relation to the problems in the management of the external borders of the Member States of the European Union. The author's stance was that each method of research was a systematic procedure comprising a set of consecutive operations, the whole of which enables to obtain expected results of research. In the author's opinion, the methods of research were scientifically justified, i. e., they had a theoretical justification and were based on objective regularity. On the basis of this reasoning, the dissertation should be void of essentially incorrect methods of research. The author is of an opinion that the methods of research applied in the course of dissertation research were not only justified theoretically but also proven practically. From this point of view, the two most important ways for solving scientific problems were used in the dissertation:

1. *theoretical way*, where data on the most prominent features of the research object, i. e., internal and external factors and their regularity and interrelation, are processed by means of thinking;
2. *empiric (practical) way*, to use methods of scientific observation in order to receive answers to the raised question as to the influence of international cooperation processes on the Lithuanian Police and State Border Guard Service.

The whole set of logical methods was used in order to expose the content of law enforcement and similar notions, show the functional dependence between them, explain old and define new notions, analyse legal acts regulating control at the external border of the European Union, activities of the Police and State Border Guard Service and organisational, functional and legal prerequisites for the coordination of their activities in the field of laws enforcement, expose the content of activity and practice of application and make generalisations and conclusions.

Comparative and systematic analysis of scientific sources and obtained results allowed to arrange the bibliographic data related to the scientific problem according to (a) the “frontier state” system modelled by the author, (b) priority factors of security enforcement at the external borders of the European Union and (c) features of the progress of the formation of a frontier state of the European Union that were relevant for administrative law. On the basis of data obtained at the initial stage, the author formed *hypotheses* and planned the purpose and tasks of her dissertation research.

The method of document analysis (initial data collection using documents as primary information sources) was related to textual documents. They provided information which was important to reveal the position of the author of the scientific work. Studied were manuscripts such as dissertations of social sciences and their summaries, publications in newspapers, internet network activity information, reports of agencies and statements by their leaders, materials of drafted legal acts and strategic documents (outlines, concepts, programmes, action plans etc.). Studied were legal documents: court decisions, acts of legal practice, legal chronicle in magazines, statements in courts etc. All mentioned documents were of different practical value; they therefore were analysed, when possible, according to the purpose and tasks of research. In order to collect and accumulate data and secure information of past evidence, criteria of conditionally true value were retrieved from documents, i. e., orientation at the basic standards used at Lithuanian state archives.

The method of systematic analysis facilitated a systematic view of the research object in order to expose the status of the Police and State Border Guard Service in a frontier state of the European Union. The Police and State Border Guard Service do not implement some separate sets of activities; instead

those activities are related to the activities in state migration processes control, enforcement of public order and organisation of crime control, i. e., to the implementation of law enforcement function on a scale of a frontier state. The system of interrelation of the three mentioned elements allowed of choosing the research area, in which some existing and unavailable relations were revealed. The systematic relations helped prove that transformation in the geopolitical structure of the European Union and integration processes in the Community states are accompanied not only with harmonisation of internal, national interaction between those agencies but also with harmonisation of activities of similar agencies in other countries in order to achieve positive results of the enforcement of security.

The method of comparative analysis was applied broadly and helped formulate legally valuable conclusions from the point of view of comparative legal study, because it enabled of legal comprehension at different levels (identification of a phenomenon) and allowed not only to compare of how state migration processes control, the function of the enforcement of public order and public safety and organisation of crime control are implemented in the Member State of the European Union and frontier states of the European Union, but also to test the correctness of the hypotheses. On the basis of the obtained research results, proposals were made on how to improve real legal practices and understand the schism between objective and subjective law, and ways of the implementation of the frontier state functions in Lithuania were identified. For the purposes of comparison, the fields were selected of how the functions of the Police and similar State Border Guard Services in the Member States of the European Union are organised according to several activity criteria. Comparative modelling projections were related to the Member States which were frontier states of the European Union and Member States and which presently are frontier states of the European Union.

The metaanalysis as empiric method is a specific manifestation of the comparative method. It connected the research data obtained by the author of the research with data of other scientists as well as related theoretical information to practical information. This method, together with other methods, helped identify the correctness of the hypothesis, reconsider and assess collected information, acknowledge or deny the value of data, and establish the systematic picture of the factors of the enforcement of security of the external borders of the European Union in administrative law.

The comparative-historical method helped show how the forms of common security enforcement changed along with the integration of countries into the European Union. The method helped reveal with more precision a change in the legal regulation of security enforcement at the external borders of the European Union. Upon consideration of historical circumstances, two periods of time

were singled out. The first one helped single out the main factors which influence changes in law enforcement organisational structures. The second one helped establish factors of the formation and development of the structures of the Police and State Border Guard Service agencies and relate these to integration processes manifestations in law enforcement.

The analytical and critical method “assessed” actual drawbacks in the legal system in Lithuania as frontier state of the European Union with regard to the enforcement of internal security of the European Union and possible drawbacks, and offered ways to solve problems.

The method of structural modelling facilitated the modelling of an organisational structure of the Police and State Border Guard Service and defined the functional purpose of a frontier state of the European Union more accurately.

The method of interview is a certain method of probing which was applied to learn the opinion of different law enforcement officials on internal security of the European Union as legal phenomenon or event and their assessment and proposals with regard to resolution of one or another problem related to the European external borders. Interviews enriched, supplemented and specified information obtained by the author through the application of other research methods (comparison, metaanalysis, document analysis, observation etc.).

Data become sensible only when they are compared with other data or some theory. A major part of data is statistically grouped according to a theory. The data so generalised are called secondary (e. g., mean values, frequency indicators, correlation ties, etc.)

The practical value of research work

The dissertation delivers and scientifically justifies options for the coordination of activities between the Police and State Border Guard Service. There is no common opinion in the European Union on the functioning of these two agencies as a single mechanism which ensures migration processes control, public order protection and crime control organisation in the interior of the European Union. Upon analysis of the past and current law enforcement interaction processes in the Member States of the European Union and on the basis of experiences accumulated in those states, the work attempts to identify some common features and regularities and suggest that these should be applied in Lithuania. The theoretical constructs, provisions and conclusions formulated in the scientific work provide with preconditions for the establishment of a general state policy and strategy with regard to the functioning of the Police and State Border Guard Service in a frontier state of the European Union. The results of research could be of scientific value and provide with methodological preconditions in relation to the system of administration of those institutions;

they can also be useful for the public authorities planning the organisational activity of those institutions in Lithuania.

STRUCTURE OF RESEARCH WORK

The dissertation is comprised of a preamble which introduces the research problem and describes the relevance, novelty and purpose of the research work and the tasks that it brings forward. The preamble delivers dissertation statements which need be defended.

The first part of the dissertation highlights the grounds for the manifestation of a frontier state of the European Union in the realities of the geopolitical structure of the European Union. Analysis is applied to single out geopolitical features of a frontier state of the European Union. Consideration is given to the international legal environment which gives more details to the progressing changes determining the appearance of a frontier state of the European Union. That analysis helps establish the position of the Police and State Border Guard Service in the reality of the geopolitical structure of the European Union and substantial importance, in political, organisational and legal terms, of the functions performed by those agencies in the context of the enforcement of security of the external border of the European Union as well as the priorities given to them at the level of a frontier state of the European Union. Justification is given as to why the resolution of issues of security enforcement at the external borders of the European Union was brought to the level of the European Union, i. e., to the scale of supranational regulation. This part furthermore gives a definition of a frontier state of the European Union.

The second part of the research work provides analysis of the conceptual provisions related to security enforcement at the external borders of the European Union and rendering direct impact on the implementation of legal policies with regard to security enforcement at the external borders of a frontier state of the European Union. While this part is based on the research of a frontier state of the European Union carried out in the first part, it singles out some functions which have influence on the state of security and common public interests in the whole of the European Union. The functions were singled out on the basis of the "buffer" function performed by a frontier state of the European Union. The buffer functions, since they are of applied nature, are used for the purposes of illegal immigration control, enforcement of public order and crime control. These functions are considered in the context of policies of security enforcement at the external borders of the European Union. Carried out with regard to the specific features of migration processes control, function of the enforcement of public order and public safety and organisation

of crime control, the research provides prerequisites for the creation of a legal and organisational model of the implementation of the functions of a frontier state of the European Union.

The third part of the research work provides activity organisation experiences of Police and State Border Guard agencies in other Member States of the European Union in border security enforcement. On the basis of the research, functions of the Member States of the European Union were identified. Illegal migration control, function of the enforcement of public order and public safety and organisation of crime control are grouped as common system of functions characteristic of a frontier state of the European Union. That forms a basis for implementation, in legal and organisational terms, of those functions in Lithuania as frontier state of the European Union.

In this part of the research work, systematic consideration is given to the social changes which produce a linkage between the activities carried out by the Police and State Border Guard Service in the field of the illegal migration control, enforcement of public order and public safety and crime control organisation. The current legal regulation of those functions is assessed and, on the basis of research, a formula is offered of how these should be implemented in Lithuania as frontier state of the European Union.

CONCLUSIONS

The research carried out with regard to the specific features of the legal regulation of security enforcement at the external borders of the European Union in a frontier state allows to formulate both theoretical and practical conclusions and recommendations which are valuable for the improvement of the legal regulation mechanism related to the activities of the Police and State Border Guard Service, creation of interaction between the Police and State Border Guard Service in a frontier state of the European Union and, therefore, assessment of the correctness of a scientific hypothesis that actual legal policies of the European Union render direct influence upon the legal regulation system which is applied with regard to agencies in a frontier state involved in security enforcement at the external borders, where the implementation of those policies manifests itself in the formation of qualitatively new border security enforcement and border control mechanisms.

The conclusions prove the hypotheses raised in the dissertation research.

The following conclusions were drawn on the basis of research results:

1. Research of geopolitical, international and legal and integration factors which influence the enforcement of border security allows suggesting a definition of a frontier state of the European Union. It shall be stated that a frontier state of the European Union is a Member State of the European Union where the territorial state borders or a section thereof coincide with the territorial external borders of the community of the countries of the European Union. Along with the primary requirements related to security enforcement at the state borders, secondary requirements are set and delegated to such a state. These manifest themselves as empowering duty assigned by the European Union to counteract intensively non-community countries' activities contrary to international law, enforce internal security of the European Union and secure other public interests of community member states.

2. The cooperative policies pursued by the European Union in the field of justice and home affairs were a reason for the establishment of a common security and stability system which influences the enforcement of border security and shows a harmony between certain standards and elements of security enforcement in the resolution of issues related to the internal and external borders of the European Union countries. Legal regulations related to security enforcement at the external borders of the European Union gain the status of supranational legal regulation and affect the typical legal behaviour of a frontier state of the European Union in the formation of legal policies with regard to the third countries, strategy of external border security enforcement and practices of the application of law for security enforcement.

3. Security enforcement at the external borders of the European Union in the area of the establishment of the "three pillars" manifested itself in the formation of new legal and practical measures mandatory for all Member States and related to the external border security and control in all Member States, and implementation of these in national legal systems. That circumstance determined the strategy of Lithuania as frontier state of the European Union which resulted in a homogeneous formation of the primary long-term goals and tasks related to security enforcement at the external borders of the European Union, selection of a course of actions and distribution of resources needed to achieve those goals.

4. A frontier state of the European Union marks the beginning of efforts aimed at securing community interests and neutralising forms of delinquency migration control. The efficiency of migration processes policy control in a frontier state is directly dependent on which, and in which manner, migration control measures are selected by an individual country of the European Union. The legal categories of an "illegal migrant" and "illegal migration" are undefined in legal acts of the Republic of Lithuania yet. In this respect, the legal foundation in the Republic of Lithuania lags behind legal policies planned by and implemented in legal norms of the European Union which ensure the requirements to the enforcement of external borders security in a frontier state. In order to achieve those strategic goals, a variety of measures need be coordinated: legal acts, social dialogue, progressive measures and good practices, common social responsibility and economic incentives. While they form their national strategies, Member States should set the goals and priorities of national measures and select proper political measures on the basis of thorough many-year analysis and regarding social, economic and environmental factors.

Carried out with regard to the functions of activities carried out by Police and State Border Guard Service agencies in all countries of the European Union, comparative analysis showed that all of them have border security enforcement and border control functions performed by a sole agency. All countries implement illegal migration control and the function of public order and public safety enforcement irrespective of whether they are frontier states of the European Union.

5. The system of security enforcement functions in a frontier state of the European Union comprises illegal migration control, enforcement of public order and public safety, and crime prevention and control. Upon the examination of the organisational and functional activity, theoretical and practical foundation for activity organisation and state of institutional interaction with regard to the Police and State Border Guard Service in the Republic of Lithuania, it may be stated that the functions of the mentioned

institutions related to state migration processes control overlap and no interaction mechanisms are established to prevent individual crimes. On the one hand, an organisational separation of those agencies. On the other hand, the exceptional nature of the implementation of the functions of a frontier state of the European Union decides that the State Border Guard Service takes and implements some territorial decisions which arise from those border security enforcement functions and are related to the enforcement of public order and public safety, the latter that belong functionally to the police. The guidelines of state migration policies are unclear. It is difficult to comprehend which steps, and on which basis, are taken by national politicians with a view to the formation of a national migration strategy. As far as visa, migration, asylum and free movement of persons are concerned, Lithuania should negotiate with all Member States of the European Union that have their positions in those issues the closest to the Lithuanian national interests.

The author suggests:

1. Article 2 of the Law of the Republic of Lithuania on the legal status of foreigners should provide a definition of an illegal migrant, and that article should be amended with Paragraph 32¹, “32¹. **Illegal migrant** is a national of a third country who either entered the Republic of Lithuania illegally, or resides illegally, or exceeded the duration of stay in the Republic of Lithuania established in legal acts.”

2. A strategy of the implementation of illegal migration prevention and control in the Republic of Lithuania should be drafted and should define the forms of institutional interaction between the Police, State Border Guard Service and other public authorities, and stipulate methods of the implementation of those forms for the purposes of border security enforcement and illegal migration prevention and control. The strategy should be in harmony with the respective illegal migration prevention and control systems in place in the countries of the European Union.

The legal gaps in the activities of the Police and State Border Guard Service, procedures and other fields which lead to growth of illegal migration should be mended. The description of joint activities of the Police and State Border Guard Service should be provided in greater detail. For instance, they could carry out such joint activities at major motorways and junctures of the internal borders where larger flows of illegal migration are possible along with the implementation of other illegal migration control and crime prevention measures. The strategy ought to set the goal and tasks of illegal migration prevention and control activities of public authorities, Police and State Border Guard Service, units of those agencies implementing joint activities and sites of the implementation of joint activities.

3. A law amending Articles 5(1)(4) and 5(1)(5) of the Law on the State Border Guard Service should be drafted to establish the competencies of the State Border Guard Service in the field of illegal migration control in order to assign the State Border Guard Service to perform the function of public order enforcement in the frontier area and give it authority to perform other law enforcement actions related to border security enforcement functions throughout the national territory. It is therefore proposed to replace the wording of Article 5(1)(4), “participate in the implementation of the state migration processes control,” with the following, “ensure illegal migration control.” The wording of Article 5(1)(5), “participate in the enforcement of public order and perform other law enforcement functions established by law in the frontier area,” should be replaced with the following, “enforce public order in the frontier area and perform other law enforcement functions established by law in relation to state border guard throughout the territory of the State.”

Articles 5(1)(4) and 5(1)(5) of the Law on the State Border Guard Service should stipulate the following,

“4. ensure illegal migration control;

“5. enforce public order in the frontier area and perform other law enforcement functions established by law in relation to State border guard throughout the territory of the State.”

4. International agreements should be concluded with the neighbour states (Latvia and Poland) with regard to joint activities at the border as possibly effective control method in the fight against illegal migration flows and crimes committed at the border.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

1. Kuksaitė, A. Security enforcement at the external borders viewed as warrant of European Union internal safety. *Jurisprudence*. 2005, 78(70): 39–45.
2. Kuksaitė, A. Security promotion measures at the internal border of the European Union. *Jurisprudence*. 2007, 10(100): 47–52.

CURRICULUM VITAE

Personal information Agnė Kuksaitė, born on 12 May 1980 in Utena

Agnė Kuksaitė

Education

1998–2001	Mykolas Romeris University (qualification degree of Bachelor of Law)
2001–2003	Mykolas Romeris University (Master of Law)
2003–2009	Doctoral Studies, Mykolas Romeris University (Social Sciences, Law 01 S)

Work experience

Since 2006 – State Border Guard Service
Since 2006 – a representative of the State Border Guard Service to the Frontier Working Group of the Council of the European Union
Since 2007 – a representative of the State Border Guard Service to the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union

Languages

Lithuanian	native
English	fluently (spoken and written)
Russian	very good (spoken and written)

E-mail: agne@mruni.eu

Agnė Kuksaitė

EUROPOS SĄJUNGOS IŠORINIŲ SIENŲ APSAUGOS TEISINIO REGULIAVIMO YPATUMAI

Santrauka

Europos Sąjungos vidaus sienų kontrolės panaikinimas yra vienas didžiausių Europos integracinių laimėjimų. Europos Sąjungos piliečiai gali pasirinkti šalį, kurioje nori gyventi ir dirbti. Tam, kad žmonės visapusiškai galėtų pasinaudoti šia teise, Europos Sąjunga turi veiksmingai kontroliuoti savo išorines sienas. Šis darbas pavestas valstybėms, kurių valstybės sienos arba jų ruožai tapatūs su Europos Sąjungos siena. Tokios valstybės gali būti vadinamos Europos Sąjungos pasienio valstybėmis.

Europos Sąjungai būdinga tai, kad valstybės narės turi perduoti Europos Sąjungai dalį jų aukščiausiai valdžiai tenkančios tam tikrų sričių kompetencijos. Bendradarbiavimas vidaus reikalų ir teisingumo srityse – tai bendra Europos Sąjungos šalių narių politika, kuria siekiama sukurti asmenims sąlygas laisvai judėti Europos Sąjungoje. 1999 m. įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai, didžioji šios politikos priemonių pradėta įgyvendinti vadinamomis viršvalstybinio teisinio reguliavimo priemonėmis. Tai turėjo tiesioginį poveikį Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos teisiniui reguliavimui bei neatsiejamai Europos Sąjungos šalių narių teisėsaugos institucijų veiklai. Nors Europos Sąjungos valstybių narių teisėsaugos institucijos kol kas išlaiko savitą organizacinę ir funkcinę sistemą strateginės Europos Sąjungos perspektyvos kontekste, būtina atsižvelgti į geopolitinius pokyčius, lemiančius ar lemsiančius šią perspektyvą.

Nors Lietuva ir tapo visateise Europos Sąjungos nare de *jure*, ji dar nėra pasiekusi visiškos integracijos de *facto*, tolesnei integracijai užtikrinti nustatyti pereinamieji integraciniai laikotarpiai. Per šiuos laikotarpius turi būti derinamos ir pertvarkomos nacionalinės teisės, teisinės ir valdymo sistemos, formuojamos veiksmingos Europos Sąjungos standartus atitinkančios organizacinės struktūros. Vadinasi, pagal teisinę sistemą sutvarkoma ir valstybės institucijų, atsakingų už visuomenės saugumą ir viešąją tvarką, infrastruktūrinė valstybės sienos apsaugos sistema. Tuo požiūriu integraciniai teisėsaugos infrastruktūrinių pokyčių procesai turi būti įgyvendinami laipsniškai, įvertinami šių pokyčių rezultatai.

Teigtina, kad Lietuvos Respublikai tapus vienai iš Europos Sąjungos pasienio valstybių, reikia sukurti strategiškai apgalvotą ekonomiškai įvertintą ir tinkamai teisiškai reglamentuotą teisėsaugos užtikrinimo mechanizmą, galintį veiksmingai užtikrinti Europos Sąjungos vidinį saugumą bei numatyti jo įgyvendinimo teises organizacines procedūras.

Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, automatiškai neišiliejo nei į euro zoną, nei į Šengeno erdvę. Norėdama prisijungti prie šių socialinių teisinių erdvių, Lietuva privalėjo ir turės atlikti papildomus darbus, įvykdyti tam tikrus reikalavimus (pvz., vykdyti narystės euro zonoje konvergencijos kriterijus, parodyti sugebėjimus užtikrinti Europos Sąjungos išorinių sienų saugumą ir pan.). Atitiktis šiems reikalavimams nustatymas skatina ištirti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos, kaip teisėsaugos institucijų, užtikrinančių ne tik Lietuvos, bet tuo pačiu ir Europos Sąjungos vidaus saugumą, tarpusavio sąveiką.

Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos teisinio reguliavimo ypatumų pasienio valstybėje tyrimas aktualus mažiausiai dėl dviejų priežasčių:

- nepakankamai aiškus Lietuvos, kaip Europos Sąjungos pasienio valstybės, teisiškai detalizuotas statusas užtikrinant Europos Sąjungos vidaus saugumą. Šį saugumą laiduojančios valstybinės migracijos procesų kontrolės, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo, nusikaltimų kontrolės funkcijos kompleksiskai nenagrinėtos, nenustatytos jų tarpusavio koreliacijos.
- tarptautinio bendradarbiavimo procesų poveikis Lietuvos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos bendradarbiavimui nėra pakankamai ištirtas. Tyrimui naudota tarpšakinio pobūdžio praktinė ir mokslinė informacija, tradiciškai priskirtina ekonomikai, vadybai, kriminologijai, sociologijai, teisei ir kitoms socialinių mokslų šakoms. Tai įgalina suformuluoti įvairiapuses išvadas apie tokio tyrimo objekto ypatumus.

Naujumas

Disertacijoje pateikto tyrimo naujumas mokslui ir praktikai pasireiškia tuo, kad pirmą kartą Lietuvoje tiriami Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos teisinio reguliavimo ypatumai pasienio valstybėje ir kompleksiskai vertinami Lietuvos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos administracinio teisinio organizavimo ypatumai remiantis įvairių socialinių mokslų žiniomis. Tai leidžia integruoti naujesnius socialinių mokslų duomenis tiriant atskirus minėtos problemos aspektus ir iš administracinių teisinių pozicijų įvertinti integracijos procesų teisėsaugoje reikšmę bei jos raidos perspektyvas šalyje. Lietuvoje, kaip vienoje iš Europos Sąjungos pasienio valstybių, policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos administracinio teisinio organizavimo ypatumų tyrimai, sąveika nebuvo atliekami, nėra publikacijų ta tema, todėl mokslinė ir praktinė taikomąja prasme ši tema yra naujai viešinama. Tyrimo metu formuluotos naujos sąvokos, įvertinta teisinio reglamentavimo būklė, teikiami siūlymai dėl teisės aktų tobulinimo Lietuvoje, kaip Europos Sąjungos pasienio valstybėje, taip pat siūlomas šių tarnybų tarpusavio veiklos teorinis ir praktinis sąveikos funkcinis modelis.

Problemiškumas

Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje suponavo naujus pokyčius Europos Sąjungos geopolitinėje struktūroje, ji tapo Europos Sąjungos pasienio valstybe ir tuo pačiu atsakinga už Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugą.

Europos Sąjunga vykdo bendrą politiką išorinių sienų apsaugos srityje. Nuo Amsterdamo sutarties įsigaliojimo išorinių sienų apsaugos klausimai buvo pradėti įgyvendinami viršvalstybinio reguliavimo teisinėmis priemonėmis. Ši aplinkybė šalims narėms iškėlė papildomai naujus šios srities integracinius reikalavimus. Europos Sąjungos pasienio valstybės teisinis statusas taip pat įpareigoja detalizuoti institucijų, užtikrinančių Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugą, funkcijų ir organizacinės veiklos kaitą.

Tyrimo objektas Europos Sąjungos teisinio reguliavimo ypatumai Europos Sąjungos pasienio valstybėje.

Tyrimo dalykas socialiniai teisiniai reiškiniai, darantys poveikį policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos tarpusavio santykiams įgyvendinant nacionalinio ir Europos Sąjungos lygmens migracijos procesų kontrolės, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo funkcijas ir organizuojant nusikaltimų kontrolę.

Tiriamąo darbo tikslas

Pagrindinis disertacinio tyrimo tikslas yra atskleisti Lietuvos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos organizavimo teorinius pagrindus, jų įgyvendinimo būklę ir tuo pagrindu sudaryti tipinį šių institucijų teisinių funkcijų Europos Sąjungos pasienio valstybėje įgyvendinimo modelį, tenkinantį šiuolaikinį šalies visuomenės ir Europos Sąjungos bendruomenės saugumo poreikį.

Tiriamąo darbo tikslo įgyvendinimas sietinas su uždaviniais:

- apibrėžti Europos Sąjungos pasienio valstybės sąvoką;
- ištirti ir įvertinti Europos Sąjungos valstybių bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srityse teisinio reguliavimo poveikį Lietuvos, kaip pasienio valstybės, teisinei elgsenai;
- įvertinti Europos Sąjungos išorinių sienų teisinės apsaugos raiškos būdus Europos Sąjungos „trijų ramsčių“ įtvirtinimo erdvėje;
- nustatyti valstybinės migracijos procesų kontrolės, viešosios tvarkos užtikrinimo, nusikaltimų kontrolės strategijos ir taktikos organizavimo problemas Lietuvoje, kaip Europos Sąjungos pasienio valstybėje;
- atskleisti Europos Sąjungos pasienio valstybės policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos organizacines, funkcines bei teises veiklos derinimo

galimybes bei šių tarnybų veiklos administracinio teisinio organizavimo teorinius bei praktinės veiklos pagrindus.

Ginamieji disertacijos teiginiai (hipotezės)

Hipotezė Nr. 1 – Europos Sąjungos plėtra ir tapimas Šengeno dalyve daro poveikį vykdomai Lietuvos teisei politikai, lemia jos išorinių sienų su trečiosiomis valstybėmis apsaugos strategiją, naujai kylančius teisėkūros uždavinius, teisės taikymo praktiką saugant Europos Sąjungos išorines sienas, policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos institucinę sąveiką.

Hipotezė Nr. 2 – Sistemiškai įgyvendinama socialinė, ekonominė ir teisinė politika ir jos strategija, paremta ekonomine, teisine, žmoniškųjų santykių plėtojimo infrastruktūra, gali paveikiai pakeisti Lietuvos gyventojų, ypač pasienio teritorijoje, teisines nuostatas ir pažiūras į nusikaltėlių daromus teisės pažeidimus kertant valstybės išorines sienas.

TYRIMŲ APŽVALGA

Atlikdama disertacinį tyrimą, autorė rėmėsi Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbais. Empiriniai tyrimo duomenys apie policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiklą lyginami su kita dokumentine informacija, taip pat ir su tam tikromis socialinės teorijos nuostatomis.

Integracinių procesų į Europos Sąjungą teisiniams modeliams sudaryti remtasi B. Melniko moksliniais tyrimais, atskleidžiant Europos socialinės ekonominės kaitos reiškinius remtasi Z. Bauman, D. Heid, A. McGrew, D. Goldblatt teorinėmis nuostatomis.

Europos Sąjungos valstybių narių saugumo kontrolės ir tarptautinio bendradarbiavimo procesų tyrimams atskleisti panaudotos M. Anderson, I. Kempe, P. De Hert teorijos. Bendradarbiavimo raidai teisingumo ir vidaus reikalų srityse įvertinti nagrinėti J. Wright, K. Bryeet, A.M. Williams, V Mitsileg, J. Monar, W. Ress, A. Šakočiaus darbai.

Autorė rėmėsi ir atskiromis teorinėmis Lietuvos autorių nuostatomis, tarp kurių paminėtini: A. Pumputis, A. Urmonas, E. Vareikis, A. Novikovas, A. Gutauskas.

Kitų mokslininkų tyrimai padėjo geriau ištirti atskirus probleminius klausimus, susijusius su policijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos teisiniu statusu Europos Sąjungoje. Lyginamuoju požiūriu buvo vertinama šių institucijų funkcinė veikla, kiti klausimai, susiję su teisėsaugos funkcijų tobulinimu. Šiais tyrimais gauta informacija panaudota modeliuojant atskirus Lietuvos policijos ir

Valstybės sienos apsaugos tarnybos struktūrinės veiklos klausimus. Pasinaudojus Europos Sąjungos valstybių narių policijos ir valstybės sienos apsaugos tarnybų organizavimo sukaupta patirtimi, radus bendrų bruožų bei dėsningumų ir juos pritaikius Lietuvos valstybėje, pirmą kartą suformuluoti teisiniai, organizaciniai policijos ir valstybės sienos apsaugos tarnybos procesų teisėsaukoje pagrindai.

Tiriamąo darbo metu buvo vadovaujamasi šiais žinomais teisės šaltiniais: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietinės rytų sąjungas“, Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, Europos sutartimi, steigiančia asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų Šalių Narių iš vienos pusės ir Lietuvos Respublikos iš kitos pusės, Valstybės sienos ir jos apsaugos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Lietuvos Respublikos jūrų aplinkos apsaugos, Lietuvos Respublikos policijos veiklos, Lietuvos Respublikos „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, ir kt. Nagrinėjant Europos Sąjungos valstybių narių bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srityse teisinio reguliavimo raidą buvo analizuojami šie Europos Sąjungos teisės šaltiniai: Europos ekonominės (Suvestinė redakcija) ir Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartys, Suvestinis Europos aktas, Europos Sąjungos ir Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikri su jomis susiję teisės aktai, Nicos sutartis, Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2007/2004, įsteigiantis Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūrą, Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksas (Šengeno sienų kodeksas), ir kt. Disertacijoje taip pat lyginamuoju požiūriu tirtos Europos Sąjungos valstybių narių valstybės sienos apsaugą užtikrinančių institucijų funkcijos bei struktūra.

TIRIAMOJO DARBO METU NAUDOTA METODIKA

Mokslinė informacija buvo kaupiama įvairiais būdais. Tiriamojo darbo metu naudoti šie socialinių mokslų tyrimo metodai: dokumentų analizė, sisteminė analizė, lyginamoji analizė, metaanalizė, analitinis kritinis, istorinis lyginamasis metodai, taip pat taikytas struktūrinio modeliavimo metodas, kuris turėjo sisteminės reikšmės vertinant tyrimo apibendrinimų ir išvadų teisingumą bei patikimumą. Remiantis jais bei taikant įvairias priemones (stebėjimą, pokalbius, savo praktinį patyrimą), buvo gaunama informacijos apie tarptautinio bendradarbiavimo procesų poveikį Lietuvos policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai, taip pat pažintiniai ir praktiniai rezultatai apie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo problemas. Autorė laikėsi tos pozicijos,

kad kiekvienas tyrimų metodas yra sisteminė procedūra, susidedanti iš nuosekliai atliekamų operacijų, kurių visuma leidžia gauti laukiamus tyrimo rezultatus. Autorės nuomone, tyrimo metodai buvo mokslškai pagrįsti, t. y., turėjo teorinį pagrindimą ir rėmėsi objektyviais dėsningumais. Remiantis šiais samprotavimais, principinių neteisingų tyrimo metodų disertacijoje neturėtų būti. Autorė mano, kad disertacinio tyrimo metu buvo taikyti ne tik teoriškai pagrįsti, bet ir praktiškai patikrinti tyrimo metodai. Šiuo požiūriu disertacijoje naudojami du svarbiausieji mokslinių problemų sprendimo keliai:

- 1) *teorinis* – mąstymo būdu apdorojant duomenis apie svarbiausius tyrimo objekto, t. y. vidaus ir išorės veiksnius, jų savybių dėsningumus bei tarpusavio ryšį;
- 2) *empirinis (praktinis)* – moksliniais stebėjimais gauti atsakymai apie iškeltą tarptautinio bendradarbiavimo procesų poveikį policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai.

Teisėsaugos ir jai artimų sąvokų turiniui atskleisti, parodyti jų tarpusavio funkcinę priklausomybę, aiškinti senas ir apibrėžti naujas sąvokas, analizuoti teisės aktus, reglamentuojančius Europos Sąjungos išorinių sienų kontrolę, policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiklą, jų organizacines, funkcines ir teisinės veiklos derinimo prielaidas teisėsaugos srityje, atskleisti veiklos turinį ir taikymo praktiką, daryti apibendrinimus ir išvadas buvo naudota loginių metodų visuma.

Mokslinės literatūros ir gautų rezultatų lyginamoji ir sisteminė analizė sudarė galimybę literatūrinius duomenis tvarkyti pagal autorės modeliuojamą „pasienio valstybės“ sistemą, Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos prioritetinius veiksnius ir aktualius administracinėje teisėje Europos Sąjungos pasienio valstybės formavimosi raidos bruožus. Pagal surinktus pirminius duomenis autorė suformulavo *hipotezes*, numatė savo disertacinio tyrimo tikslą ir uždavinius.

Dokumentų analizės metodas. (pirminis duomenų rinkimas naudojant dokumentus kaip pagrindinius informacijos šaltinius) buvo skirtas tekstiniams dokumentams. Juose pateikiama informacija, kuri turėjo reikšmės mokslinio darbo autorės pozicijoms atskleisti. Tirti rankraščiai, kaip socialinių mokslų disertacijos, jų santraukos, laikraščių publikacijos, internetinė informacija, institucijų ataskaitos ir vadovų pranešimai, rengiamų teisės aktų projektinė medžiaga, strateginiai dokumentai (metmenys, koncepcijos, programos, veiklos planai ir pan.). Tirti teisiniai dokumentai: teismo sprendimai, teisinės praktikos aktai, juridinė kronika žurnaluose, pasisakymai teismuose ir kt. Visi minėti dokumentai buvo skirtingos praktinės vertės, todėl jie pagal galimybę analizuoti pagal tyrimo tikslą ir uždavinius.

Sisteminės analizės metodas skatino sisteminių požiūrį į tyrimo objektą, parodyti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos statusą Europos Sąjun-

gos pasienio valstybėje. Policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veikla nėra pavienė, ji siejasi su valstybinės migracijos procesų kontrolės, viešosios tvarkos užtikrinimo ir nusikaltimų kontrolės organizavimo veikla, t. y., su teisėsaugos funkcijų įgyvendinimu pasienio valstybės požiūriu. Minėtų trijų elementų tarpusavio ryšių sistema leido pasirinkti tyrimo erdvę, kurioje buvo atskleidžiami kai kurie esami ir trūkstanti ryšiai. Sisteminiai ryšiai padėjo įrodyti, jog keičiantis Europos Sąjungos geopolitinei struktūrai bei vykstant integraciniams procesams bendrijos šalyse, derinama ne tik vidinė šalies šių tarnybų tarpusavio veikla, bet ir kitų šalių analoginių institucijų veikla siekiant gauti teigiamų saugumo užtikrinimo rezultatų.

Lyginamosios analizės metodas buvo plačiai taikytas ir padėjo suformuluoti teisiškai reikšmingas išvadas lyginamosios teisėtyros požiūriu, nes juo remiantis buvo galimybė įvairiu lygmeniu teisiškai suvokti (leido atpažinti reiškinį), ne tik lyginti, kaip įgyvendinama valstybinė migracijos procesų kontrolė, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo funkcija ir nusikaltimų kontrolės organizavimas Europos Sąjungos valstybėse narėse ir Europos Sąjungos pasienio valstybėse, bet ir patikrinti hipotezių tikrumą. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, pateikti siūlymai realiajai teisinei praktikai tobulinti, suprasti atotrūkius tarp objektinės ir subjektinės teisės, numatyti pasienio valstybės funkcijų vykdymo keliai Lietuvoje. Lyginimui parinkti Europos Sąjungos valstybių narių policijos ir analogiškų valstybės sienos apsaugos tarnybų funkcijų organizavimo pagal keletą veiklos kriterijų barai. Lyginimo modelinės projekcijos buvo skirtos valstybėms narėms, kurios buvo Europos Sąjungos pasienio valstybės, ir kurios dabar yra Europos Sąjungos pasienio valstybės.

Metaanalizė, kaip empirinis metodas, yra lyginimo metodo specifinė apraška. Ji sujungė tyrimo autorės ir kitų mokslininkų gautus tyrimo duomenis, teorinę ir praktinę informaciją. Šis metodas, greta kitų metodų, padėjo nustatyti hipotezės teisingumą, permąstyti surinktą informaciją, ją vertinti, pripažinti ar paneigti duomenų reikšmingumą, numatyti sisteminių Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos veiksnių vaizdą administracinėje teisėje.

Istorinis lyginamasis metodas padėjo parodyti, kaip vykstant valstybių integracijai į Europos Sąjungą keitėsi bendro saugumo užtikrinimo formos. Metodas tiksliau padėjo atskleisti Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos teisinio reglamentavimo kaitą. Atsižvelgus į istorines aplinkybes buvo išskirti du laikotarpiai. Pirmasis padėjo išskirti pagrindinius veiksnius, darančius poveikį teisėsaugos organizacinių struktūrų pokyčiams. Antrasis – numatyti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos struktūrų formavimosi ir plėtros veiksnius, susieti juos su integracijos procesų apraiškomis teisėsaugoje.

Analitinis kritinis metodas „vertino“ esamus Lietuvos, kaip Europos Sąjungos pasienio valstybės, teisinės sistemos trūkumus užtikrinant Europos Sąjungos vidinį saugumą, galimus trūkumus bei problemų sprendimo būdus.

Struktūrinio modeliavimo metodas palengvino policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos organizacinės struktūros modeliavimą, patikslino Europos Sąjungos pasienio valstybės funkcinę paskirtį.

Pokalbio metodas, kaip tam tikras zondavimo metodas, buvo panaudotas sužinoti skirtingų teisėtvarkos pareigūnų nuomonę apie Europos Sąjungos vidinį saugumą kaip teisinį reiškinį, įvykį, taip pat sužinoti jų vertinimą ir pasiūlymus vienai ar kitai išorinių Europos sienų problemai išspręsti. Pokalbis pagilino, papildė ir patikslino informaciją, autorės gautą kitais tyrimo metodais (lyginimu, metaanalize, dokumentų analize, stebėjimu ir kt.).

Duomenys tampa prasmingi tik tada, kai lyginami su kitais duomenimis arba su tam tikra teorija. Dauguma duomenų statistiškai sugrupuojami pagal kurią nors teoriją. Taip apibendrinti duomenys vadinami antriniais (pvz., vidurkiai, dažniniai rodikliai, koreliacijos ryšiai ir kt.).

Tiriamojo darbo praktinė reikšmė

Disertacijoje pateikti ir moksliskai pagrįsti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiklos derinimo variantai. Europos Sąjungoje nėra bendros nuomonės dėl šių tarnybų funkcionavimo kartu kaip vieno mechanizmo, užtikrinančio migracijos procesų kontrolę, viešosios tvarkos apsaugos ir nusikaltimų kontrolės organizavimą Europos Sąjungos viduje. Darbe, išanalizavus Europos Sąjungos valstybėse narėse vykusius ir tebevykstančius integracijos procesus teisėsaugoje, tose valstybėse sukaupu patyrimo pagrindu, siekiama rasti bendrų bruožų bei dėsningumų ir siūlyti juos pritaikyti Lietuvoje. Moksliniame darbe suformuluotos teorinės konstrukcijos, nuostatos ir išvados sudaro būtinas prielaidas nustatyti bendrą valstybės politiką ir strategiją policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos funkcionavimo Europos Sąjungos pasienio valstybėje klausimu. Gauti tyrimo rezultatai galėtų turėti mokslinės reikšmės ir sudaryti metodologinio pobūdžio prielaidas šių institucijų valdymo sistemai, taip pat būti naudingi Lietuvos Respublikos valdžios organams, planuojantiems šių institucijų organizacinę veiklą šalyje.

TIRIAMOJO DARBO STRUKTŪRA

Disertaciją sudaro įvadas, kuriame pristatoma tiriamoji problema, apibrėžiamas tiriamojo darbo aktualumas ir naujumas, tiriamojo darbo tikslas, jo keliama uždaviniai. Įvade pateikiami ginamieji disertacijos teiginiai.

Pirmoje disertacijos dalyje grindžiamas Europos Sąjungos pasienio valstybės reiškiamasis Europos Sąjungos geopolitinės struktūros tikrovėje. Europos Sąjungos pasienio valstybės sąvoka nėra apibrėžta nei Lietuvos Respublikos, nei Europos Sąjungos teisės aktuose. Europos Sąjungos teritorinės ribos

įteisintos šios geopolitinės bendrijos, kurioje bendrų politinių, ekonominių, teisinių, organizacinių tikslų siekimu vyksta valstybių narių motyvuota integracija įvairiose srityse, teisės aktais. Priklausymas Europos Sąjungos geopolitinei bendrijai sudaro prielaidą teigti, kad Lietuva yra viena iš Europos Sąjungos pasienio valstybių. Šioje dalyje analizės pagrindu išskiriami Europos Sąjungos pasienio valstybės pagrindiniai požymiai. Šie požymiai siejami su vykstančiais transformacijos procesais bei Europos Sąjungos pasienio valstybės padėtimi Europos Sąjungos geopolitinėje struktūroje.

Nagrinėjama tarptautinė teisinė aplinka, kuri detalizuoja vykstančius pokyčius, lemiančius rasti Europos Sąjungos pasienio valstybei. Ši analizė padeda nustatyti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos institucijų buvimo vietą Europos Sąjungos geopolitinės struktūros tikrovėje, šių institucijų vykdomų funkcijų, turinčių didelę politinę, organizacinę, taip pat teisinę reikšmę Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugai bei joms teikiamus prioritetus Europos Sąjungos pasienio valstybės lygmeniu. Analizuojama Europos Sąjungos teisinio reguliavimo raida teisingumo ir vidaus reikalų srityse. Tiriamas Europos Sąjungos valstybių narių neformalaus bendradarbiavimo poveikis formuojant išorinių sienų apsaugos teisinės nuostatas.

Nagrinėjama Europos Sąjungos pagrindinių sutarčių teisinių mechanizmų poveikis, lemiantis „pasienio valstybės“ genezę. Šios analizės pagrindu pateikiami argumentai, kodėl Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos klausimai buvo pradėti spręsti Europos Sąjungos lygmeniu, t. y. viršvalstybinio reguliavimo priemonių mastu.

Šioje dalyje taip pat apibūrinama Europos Sąjungos pasienio valstybės sąvoka.

Antrojoje tiriamojo darbo dalyje analizuojama Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos conceptualinės nuostatos, kurios tiesiogiai veikia Europos Sąjungos pasienio valstybės išorinių sienų apsaugos teisinės politikos gyvendinimą. Europos Sąjungos pasienio valstybė, atlikdama bendrijos „buferio“ funkciją, pirmiausia turi būti kaip „užkardantis koštuvas“ nelegalių migrantų srautams, taip pat tarptautinių nusikaltimų pasireiškimams. Pagal tai išskiriamos svarbiausios Europos Sąjungos geopolitinės struktūros saugumo įgyvendinimo požiūriu funkcijos, kurių įgyvendinimo užtikrinimas Europos Sąjungos pasienio valstybėje daro poveikį saugumo būklei visoje Europos Sąjungoje.

Šioje dalyje pirmosios disertacijos dalies atliktų Europos Sąjungos pasienio valstybės tyrimų pagrindu išskiriamos tam tikros funkcijos, kurios daro poveikį saugumo ir bendrų viešųjų interesų būklei visoje Europos Sąjungoje. Taikomosios buferinės funkcijos yra naudojamos nelegalios migracijos kontrolei, viešosios tvarkos apsaugai, nusikaltimų kontrolei. Šių funkcijų vykdymas betarpiškai siejamas su Europos Sąjungos vykdoma politika išorės sienų valdymo nustatytomis strateginėmis kryptimis. Funkcijos išskirtos remiantis Europos Są-

jungos pasienio valstybės atliekamos „buferio“ funkcijos pagrindu. Šios funkcijos aptiriamos vykdomos Europos Sąjungos politikos išorinių sienų apsaugos kontekste.

Šioje dalyje analizuojama migracijos procesų teisinio reguliavimo ypatumai. Aptariama saugios aplinkos formavimas Europos Sąjungoje.

Atliktas valstybinės migracijos procesų kontrolės, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo funkcijos ir nusikaltimų kontrolės organizavimo ypatumų tyrimas sudaro prielaidas kurti Europos Sąjungos pasienio valstybės funkcijų įgyvendinimo teisinį organizacinį modelį.

Trečioje tiriamojo darbo dalyje pateikiama kitų Europos Sąjungos valstybių narių policijos ir sienos apsaugos tarnybų veiklos organizavimo patirtis užtikrinant valstybės sienos apsaugą. Atliktos analizės pagrindu išskiriamos Europos Sąjungos valstybių narių vykdomos funkcijos. Nelegalios migracijos kontrolė, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo funkcija ir nusikaltimų kontrolės organizavimas išskiriami į bendrą Europos Sąjungos pasienio valstybei būdingų funkcijų sistemą. Šiuo pagrindu formuojamas teisinis organizacinis šių funkcijų įgyvendinimas Lietuvoje, kaip Europos Sąjungos pasienio valstybėje.

Šioje tiriamojo darbo dalyje sistemiškai nagrinėjami socialiniai pokyčiai, lemiantys policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiklos sąsajas įgyvendinant nelegalios migracijos kontrolės, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo funkcijas bei nusikaltimų kontrolės organizavimą. Įvertinamas esamas šių funkcijų teisinis reguliavimas bei atliktų tyrimų pagrindu formuluojama, kaip jos turėtų būti vykdomos Lietuvoje, kaip Europos Sąjungos pasienio valstybėje.

Disertacijos pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, naudotos mokslinės literatūros sąrašas ir autorės disertacijos tema publikuotų mokslinių darbų sąrašas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atliktas Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos teisinio reguliavimo ypatumų pasienio valstybėje tyrimas leidžia formuluoti teorines ir praktines išvadas bei rekomendacijas, reikšmingas tobulinant policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiklos teisinio reguliavimo mechanizmą, kuriant policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiklos sąveiką Europos Sąjungos pasienio valstybėje, tuo įvertinant mokslinės hipotezės patvirtinimą, kad vystoma Europos Sąjungos teisinė politika tiesiogiai veikia pasienio valstybės institucijų, užtikrinančių išorinių sienų apsaugą, teisinio reguliavimo sistemą, kurios įgyvendinimas reiškiasi kokybiškai naujų valstybės sienos apsaugos ir kontrolės mechanizmų formavimu.

Gautos išvados patvirtina disertaciniame tyrime iškeltas hipotezes.

Gautų tyrimo rezultatų pagrindu daromos šios išvados:

1. Geopolitinių, tarptautinių teisinių, integracinių požymių, darančių poveikį valstybės sienos apsaugai, tyrimas leidžia apibrėžti Europos Sąjungos pasienio valstybės sąvoką. Konstatuotina, kad Europos Sąjungos pasienio valstybė – tai Europos Sąjungos valstybė narė, kurios teritorinės valstybės sienos arba jų dalis sutampa su Europos Sąjungos valstybių bendrijos teritorijos išorine siena. Šiai valstybei, šalia pagrindinių reikalavimų valstybės sienų apsaugai užtikrinti, nusakomi ir deleguojami antriniai reikalavimai. Jie reiškiasi Europos Sąjungos įgaliojamąja prievole aktyviai veikti prieš kitų, ne bendrijos valstybių, veiksmus priešingus tarptautinei teisei, užtikrinti Europos Sąjungos vidinį saugumą, apsaugoti kitus bendrijos šalių narių viešuosius interesus.

2. Europos Sąjungos įgyvendinama politika bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srityse suponavo bendros saugumo ir stabilumo sistemos, veikiančios valstybių sienų apsaugą, nustatymą, kuri rodo tam tikrą tos apsaugos standartų ir pagrindinių elementų darną sprendžiant Europos Sąjungos valstybių vidinių ir išorinių sienų klausimus. Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugą reguliuojančios teisinės nuostatos įgyja viršvalstybinio teisinio reguliavimo statusą bei paveikia Europos Sąjungos pasienio valstybės tipinę teisinę elgseną, formuojant teisinę politiką trečiųjų valstybių atžvilgiu, išorinių sienų apsaugos strategiją bei šios apsaugos teisės taikymo praktiką.

3. Europos Sąjungos išorinių sienų apsauga Europos Sąjungos „trijų ramsčių“ įtvirtinimo erdvėje pasireiškė naujų privalomų visoms šalims narėms teisinių ir praktinių priemonių, susijusių su valstybių narių išorinių sienų apsauga ir kontrole, formavimu bei įgyvendinimu nacionalinėse teisės sistemose. Ši aplinkybė lėmė Lietuvos, kaip vienos iš Europos Sąjungos pasienio valstybių, strategiją, kuri vienodina pagrindinių Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos

ilgalaikių tikslų ir uždavinių formavimą, veiksmų kurso atranką, išteklių, reikalingų šiems tikslams įgyvendinti, paskirstymą.

4. Europos Sąjungos pasienio valstybė duoda pradžią bendrijos interesų apsaugai, delinkventinės migracijos kontrolės formų neutralizavimo įgyvendinimui. Pasienio valstybės migracijos procesų politikos kontrolės veiksmingumas tiesiogiai priklauso nuo to, kaip ir kokias migracijos kontrolės priemones pasirenka konkreti Europos Sąjungos šalis. „Nelegalaus migranto“ bei „nelegalios migracijos“ teisinės kategorijos Lietuvos Respublikos teisės norminiuose aktuose iki šiol nėra apibrėžtos. Šiuo požiūriu Lietuvos Respublikos teisiniai pagrindai atsilieka nuo Europos Sąjungos teisės normomis planuojamos ir įgyvendinamos teisinės politikos, užtikrinančios pasienio valstybės išorinių sienų apsaugos reikalavimus. Tam, kad būtų pasiekti šie strateginiai tikslai, būtina derinti įvairias priemones: teisės aktus, socialinį dialogą, pažangias priemones ir gerą patirtį, bendrą socialinę atsakomybę, ekonomines paskatas. Kurdamos savo nacionalines strategijas, valstybės narės turėtų nustatyti nacionalinių veiksmų tikslus bei prioritetus ir pasirinkti tinkamas politines priemones, pagrįstas nuodugnia daugiamete analize, atsižvelgdamos į socialinius, ekonominius ir aplinkos veiksnius.

Atlikta visų Europos Sąjungos šalių policijos ir sienos apsaugos tarnybų lyginamoji veiklos funkcijų analizė parodė, kad jose valstybės sienos apsaugą bei kontrolę įgyvendina viena šias funkcijas atliekanti institucija. Nelegalios migracijos kontrolė, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo funkcija įgyvendinama visose šalyse, nepriklausomai nuo to, ar konkreti šalis yra Europos Sąjungos pasienio valstybė.

5. Europos Sąjungos pasienio valstybės saugumo užtikrinimo funkcijų sistemą sudaro nelegalios migracijos kontrolė, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas, nusikaltimų prevencija ir kontrolė. Ištyrus Lietuvos Respublikos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos organizacinę, funkcinę veiklą, veiklos organizavimo teorinius ir praktinius pagrindus, institucinės sąveikos būklę, galima teigti, kad šiuo metu minėtų institucijų funkcijos užtikrinant valstybinę migracijos procesų kontrolę dubliuojasi, nėra nustatyto atskirų nusikaltimų prevencijos sąveikos mechanizmo. Viena vertus, šių institucijų organizacinis atskirtumas, kita vertus, Europos Sąjungos pasienio valstybės funkcijų įgyvendinimo išskirtinumas lemia, kad iš šių valstybės sienos apsaugos funkcijų kylantys kai kurie teritoriniai, policijai funkciškai priklausomos viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo problemų sprendimai yra priimami ir įgyvendinami Valstybės sienos apsaugos tarnyboje. Valstybės migracijos politikos gairės nėra aiškios. Sunku suprasti, kuo remdamiesi ir kokius žingsnius valstybės politikai atlieka formuodami nacionalinę migracijos strategiją. Lietuva vizų, migracijos, prieglobsčio ir laisvo asmenų judėjimo

klausimais turi tartis su visomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, kurių pozicijos atitinkamais klausimais artimiausios Lietuvos valstybės interesams.

Autorė siūlo:

1. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 straipsnyje apibrėžti nelegalaus migranto sąvoką ir papildyti šį straipsnį 32¹ punktu: „32¹. **Nelegalus migrantas** – trečiosios šalies pilietis, neteisėtai atvykęs į Lietuvos Respubliką arba neteisėtai gyvenantis, arba viršijęs teisės aktuose nustatytą buvimo laiką Lietuvos Respublikoje.“

2. Parengti nelegalios migracijos prevencijos ir kontrolės įgyvendinimo Lietuvos Respublikoje strategiją, kurioje būtų numatytos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos, kitų valstybės valdžios institucijų institucinės sąveikos formos ir šių formų įgyvendinimo būdai užtikrinant valstybės sienos apsaugos ir nelegalios migracijos prevencijos ir kontrolės sistemos priemones. Strategija turi būti suderinta su atitinkamomis Europos Sąjungos valstybių nelegalios migracijos prevencijos ir kontrolės sistemomis.

Pašalinti teisinės policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiksmų, procedūrų, kitų sričių spragas, sąlygojančias nelegalios migracijos plėtrą. Tikslinga numatyti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos bendrus veiksmus, pvz., tokie bendri veiksmai galėtų būti atliekami šalies magistraliniuose keliuose, vidinių sienų sankirtoje, kur tikėtini didesni nelegalios migracijos srautai, taip pat vykdant kitas nelegalios migracijos kontrolės ir nusikaltimų prevencijos priemones. Strategijoje tikslinga numatyti valstybės valdžios institucijų, policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos nelegalios migracijos prevencijos ir kontrolės veiklos tikslą, uždavinius, institucijų padalinius, kurie vykdys bendrą veiklą, bendrų veiksmų teritorines vietas.

3. Parengti Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 4 ir 5 punkto pakeitimo įstatymo projektą, kuriame būtų įtvirtinta Valstybės sienos apsaugos tarnybos kompetencija nelegalios migracijos kontrolės užtikrinimo srityje bei nustatyta Valstybės sienos apsaugos tarnybos viešosios tvarkos užtikrinimo funkcija pasienio ruože ir kompetencija atlikti kitus teisėsaugos veiksmus, susijusius su valstybės sienos apsaugos funkcijomis visoje valstybės teritorijoje. Siūlytina 5 straipsnio 1 dalies 4 punkte vietoje esančių žodžių „dalyvauja įgyvendinant valstybinę migracijos procesų kontrolę;“ įrašyti žodžius „užtikrina nelegalios migracijos kontrolę“. Šio įstatymo 5 straipsnio 5 punkte ir vietoje žodžių „dalyvauja užtikrinant viešąją tvarką ir atlieka kitas įstatymų nustatytas teisėtvarkos funkcijas pasienio ruože“ įrašyti žodžius „užtikrina viešąją tvarką pasienio ruože ir atlieka kitas įstatymų nustatytas teisėtvarkos funkcijas, susijusias su valstybės sienos apsauga visoje valstybės teritorijoje“.

Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 4 ir 5 punktus išdėstyti taip:

„4) užtikrina nelegalios migracijos kontrolę;

5) užtikrina viešąją tvarką pasienio ruože ir atlieka kitas įstatymų nustatytas teisėtvarkos funkcijas, susijusias su valstybės sienos apsauga visoje valstybės teritorijoje“.

4. Tikslinga sudaryti tarpvalstybinius susitarimus su kaimyninėmis valstybėmis (Latvija, Lenkija) dėl bendrų veiksmų prie valstybės sienos, kaip galimą veiksmingą kontrolės būdą kovojant su nelegalios migracijos srautais bei nusikaltimais, vykdomais prie valstybės sienos.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Kuksaitė, A. Išorinių sienų apsauga kaip vidinio Europos Sąjungos saugumo garantas. *Jurisprudencija*. 2005, 78(70): 39–45.
2. Kuksaitė, A. Europos Sąjungos vidinių sienų saugumą didinančios priemonės. *Jurisprudencija*. 2007, 10(100): 47–52.

CURRICULUM VITAE

Asmeniniai duomenys

Agnė Kuksaitė, gim. 1980 gegužės 12 d. Utenoje

Mokslo įstaigos:

1998–2001	Lietuvos teisės universitetas (teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis)
2001–2003	Mykolo Romerio universitetas (teisės magistro kvalifikacinis laipsnis)
2003–2009	Mykolo Romerio universitetas doktorantūros studijos (socialiniai mokslai, teisė 01 S)

Darbo patirtis:

- Nuo 2006 m. Valstybės sienos apsaugos tarnyba
Nuo 2006 m. Valstybės sienos apsaugos tarnybos atstovė Europos Sąjungos Tarybos Sienų darbo grupėje
Nuo 2007 m. Valstybės sienos apsaugos tarnybos atstovė Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūroje

Kalbų mokėjimas

Lietuvių	gimtoji
Anglų	puikiai (raštu ir žodžiu)
Rusų	gerai (raštu ir žodžiu)

E-mail: agne@mruni.eu